

แฝ่กุศล

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

การอุทิศส่วนกุศล อุทิศส่วนกุศลได้ตรงไหน? ได้เพราะว่าเรานั่งภาวนาไป จิตจะสงบหรือไม่สงบ เขาถามว่า “อุทิศส่วนกุศลมันจะได้บุญกุศลหรือ? เพราะจิตเขาไม่สงบ ถ้าจิตเขาไม่สงบ อุทิศส่วนกุศลไปเขาจะได้อะไรขึ้นมา?”

เราบอกว่า “จิตสงบไม่สงบนั่นเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งคือเราปฏิบัติบูชา เรานั่งภาวนาเป็นชั่วโมงๆ เรากร่างกายเราถวายพระพุทธเจ้าเป็นชั่วโมงๆ อันนี้เราปฏิบัติบูชา และอุทิศส่วนกุศลนี้ไป” เห็นไหม ของเล็กน้อยไม่ให้มองข้ามไป ถ้าเราอุทิศส่วนกุศล

แต่ก็บอกไว้ว่า ถ้าเรานั่งภาวนาแล้ว ก่อนจะออกเราก็อุทิศส่วนกุศลไป อุทิศส่วนกุศล เจ้ากรรมนายเวร ร่างกายนี้ได้มาจากใครมา? ร่างกายนี้ได้มาจากพ่อแม่ เพราะเป็นลูกของพ่อแม่ ร่างกายนี้ของพ่อแม่ แล้วกร่างกายนี้บูชาพระพุทธเจ้า นี่อุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ พ่อแม่ก็ได้รับทุกคนจะได้รับหมด เพราะเราเอาเลือดเนื้อเชื้อไขของพ่อแม่และแม่มาสร้างคุณงามความดี

ทำคุณงามความดี...คุณงามความดีนั้นเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับหัวใจนะ แต่ถ้ามองข้ามไป คุณงามความดีเป็นนามธรรม คุณงามความดี ทำดีไม่เห็นได้ดีเลย?

ได้...ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่วโดยธรรมชาติของมัน โดยธรรมชาติของมัน สัจจะของมันเป็นอย่างนั้นเลย แต่ทำความดีมันยังไม่ใช่กาลไม่ใช่เวลา ทำกับใคร? มันไม่ใช่เวลาของเรา เราถึงทำคุณงามยังไม่ได้คุณงามความดี ทำกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม ทำกับเนื่อนานุญของโลก เราทำกับครูบาอาจารย์ ทำบุญนะ เนื่อนานุญของโลก แล้วมันยังไม่ให้ผลของเรา

มันยังไม่ให้ผลเพราะว่าเรารคน้ำต้นไม้ เรารคที่โคน มันจะออกที่ปลาย เราไปรดน้ำต้นไม้ที่โคนแล้วก็ให้ผลไม้ออกที่โคนนั้น คือเราปรารถนาเดี๋ยวนั้น เราต้องการเดี๋ยวนั้น น้ำรดลงไปแล้วจะให้ได้ผลปรารถนาตามความเห็นของตัวเอง มันยังไม่ได้ผลตามนั้น

ฉะนั้นกรรมมันจะส่งผลให้แน่นอน เพียงแต่กาลเวลามันไม่สนใจเรา เราคิดอยากจะเอาผลประโยชน์ของเรา เอาความพอใจของเรา มันถึงไม่ได้ตามความพอใจของเรา เห็นไหม เราถึงว่ามันไม่เป็นไป

มันเป็นไปสิ...ถ้าไม่เป็นไปนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรารธนาอยู่อีก ๑ กัปก็อยู่ได้ บอกพระอานนท์ไว้ถึง ๑๖ ครั้งว่าให้พระอานนท์นิมนต์ไว้ ถ้านิมนต์ไว้จะปฏิเสธทั้ง ๒ ครั้ง แล้วถ้านิมนต์ครั้งที่ ๓ จะอยู่ต่อไป

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ บุญกุศลสามารถ...คนเราจะตายนี้ยึดอายุออกไปก็ได้ เห็นไหม แล้วมันมีสิ่งใดบ้างที่จะยึดอายุของคนได้ เงินทองข้าวของต่างๆ ยึดอายุของคนได้ไหม?

แต่บุญกุศลอำนาจวาสนาสามารถยึดอายุของคนได้ ยึดอายุคนที่ตายไป ยึดอายุไปได้ มันซื้อชีวิตได้ว่าอย่างนั้นเถอะ ว่าบุญกุศลนี้มันสามารถให้เวลาความเป็นอยู่ของเรายาวไกลออกไปอีกได้ แต่อย่างอื่นไม่สามารถซื้อชีวิตได้ ซื้อแต่ซื้อปิดชีวิต โลกเขาซื้อปิดชีวิตกัน เอาเงินซื้อกัน หมกกัน เห็นไหม ซื้อชีวิตคือปิดชีวิต แต่นี่ซื้อชีวิตให้มันดำรงอยู่ ซื้อชีวิตไว้สืบต่อไป อันนี้บุญกุศล

บุญกุศลมันของเล็กน้อย อย่างมองข้ามไป เราถ้าไม่มองข้ามไป เห็นไหม เราสะสมบุญกุศลไปเป็นอำนาจวาสนาเรามี แล้วเวลามาตกทุกข์ได้ยากหรือมีอุบัติเหตุอะไร มันจะแก้ไขไป มันจะพ้นล่วงจากอันนี้ไป

นี่เรามองไม่เห็นตรงนั้นไง เราไปมองกันว่าบุญกุศลคือความสุขใจของเรา คือความปรารถนาของเรา คือความต้องการของเราไง แล้วความต้องการของเรา เพราะใจมันไม่รู้ ใจมันก็ต้องการเรื่องของวัตถุ ต้องการเรื่องของโลก

ตรงนั้นไม่ใช่บุญกุศล บุญกุศลคือความสุขของใจ อยู่เปล่าๆ เห็นไหม เวลาบวชขึ้นมา คนจะมีสถานะขนาดไหน เป็นกษัตริย์ขนาดไหน เวลาบวชขึ้นมานับบริวาร ๘ เท่านั้น มีแค่บริวาร ๘ ของ ๘ อย่างนี้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ชีวิตนี้อาศัยของ ๘ อย่างนี้เพื่อเป็นดำรงชีวิตไป เห็นไหม จะมั่งมีศรีสุขขนาดไหนต้องสละทิ้งหมดเลย เพื่อมาเป็นคนทุกข์คนจน พระจนเท่าไรยังมีศักยภาพของพระเท่านั้น เพราะไม่พะรุงพะรัง

พระนี่เปรียบเหมือนนก นกนี้กินอาหารเสร็จแล้วก็บินไป พระนี่เหมือนกัน ถ้าพระธุดงค์เห็นไหม บิณฑบาตมาฉันเสร็จแล้วแค่อิ่มหนึ่ง แล้วก็เก็บบริวาร ๘ สะพายไป เป็นเหมือนนกใน ชีวิตนี้ไม่พะรุงพะรัง ชีวิตนี้เป็นที่อิสรเสรีภาพ

อิสรเสรีภาพจากภายนอก อิสรเสรีภาพเรื่องของร่างกาย เรื่องของความเป็นอยู่ เรื่องของเครื่องอยู่อาศัย แต่หัวใจยังไม่เป็นอิสรภาพใจ มันก็เลยกังวลใจ มันก็ทุกข์ใจว่าเราเป็นคนต่ำต้อย เราเป็นคนน้อยเนื้อต่ำใจว่าเราเป็นคนต่ำต้อย เราเป็นคนไม่มีศักยภาพ เห็นไหม เขามีความสุขกัน เขามีเครื่องปรนเปรอความสุขกัน...

มันไม่มีหรอก...แค่เก็บสงวนรักษานี้พวกผู้หญิงเข้าใจง่ายเลย อาหารเราเก็บไว้มันจะเสียหาย เห็นไหม การบำรุงเก็บของรักษานี้เป็นเรื่องที่ย่งยากที่เป็นภาระพะรุงพะรังเลย แต่มันพอใจทำไมเพราะอะไร? เพราะเป็นสมบัติของเรา สิ่งที่เป็นสมบัติของเรา เราจะพอใจทำไม เราจะไม่เก็บสงวนรักษาของเรา แล้วมันเป็นภาระมันก็พอใจ มันไม่เห็นว่าเป็นภาระหรอก

แต่เราสละออกไป เราปล่อยวางแล้วมันเป็นภาระนี้ สิ่งที่ไม่มีความค่าเราสละออกไป เห็นไหม เอ้อ...มันสบายอกสบายใจ มันโล่งไปหมดเลย เมื่อก่อนทำไมเราไม่สละออกไป? ทำไมเป็นพะรุงพะรัง? เราแบกรับไว้เป็นความยุ่งยาก

นี่มันจะเรื่องเครื่องอยู่อาศัย มันเป็นอิสระขนาดนั้น ใจมันก็เลยต้องค่อยๆ กำหนดใจเข้ามา ถึงว่าบุญกุศลเรื่องของความพอใจ ถ้าใจมันอึดพอมันสละออกได้ ของสิ่งนี้ต่างๆ มันสละออกไป นั่นสละเป็นวัตถุ

อย่างเช่นทาน เราให้ทาน ความถึคนไม่เคยให้ เห็นคนอื่นเขาให้มากๆ มันจะตกใจนะ โอ้อโฮ...ทำไมทำขนาดนั้น? ทำขนาดนี้ก็พอ นั่นนะ ทั้งๆ ที่ไม่ใช่สมบัติของตัวเอง เป็นสมบัติของคนอื่น เขาจะให้ทานของเขา แต่โอ้ตัวเห็นว่าอีนี่มันมากเกินไป มันควรจะขนาดนั้นๆ

นี่ค่าของน้ำใจต่างกัน เขาให้ของเขาได้ขนาดนั้น เราเริ่มให้ได้ขนาดเล็กน้อย เห็นไหม มันไปทำความตระหนี่ถี่เหนียวของใจใจ มันเป็นการฝึกใจอย่างหนึ่ง การให้ทานนี้มันเป็นการฝึกใจให้สามารถสละออกไปได้ สละออกไปได้...

ความตระหนี่ถี่เหนียว เห็นไหม ความตระหนี่คือความคิด ความเสียดาย ความรังไว้ ความอยากให้เป็นของเรา ยังไม่ยอมออกไป แต่เพราะมันมีสิ่งแลกเปลี่ยน เพราะว่าเป็นบุญกุศล

แลกเปลี่ยน มันถึงยอมสละออกไปได้ นี่เริ่มสละออกไปแลกเปลี่ยนกับบุญกุศลเพื่อหาได้บุญกุศลมา เริ่มกล่อมใจเข้าไป พอใจเราละเอียดยเข้าไปๆ มันต้องทำได้ อย่างเช่นว่าปฏิบัติบูชา เห็นไหม มันถึงว่าเราคิดกันนะว่าไปหาพระไปหาเจ้านี่เป็นสิ่งที่ว่าต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เป็นต้องให้พระให้เจ้า...

ความให้มานี้เป็นของโยมทั้งหมด อาจารย์เขายอกมา อาจารย์มหาบัวมาเยี่ยมประจำ เห็นไหม ท่านเตือนประจำ “สิ่งที่เขาให้มา เห็นไหม เจ้าของนา โยมเป็นเจ้าของสิ่งของทั้งหมด โยมทำนา ในเมื่อเป็นเจ้าของนา ข้าวนี้เป็นของใคร? ข้าวนี้เป็นของเจ้าของนาใช่ไหม? บุญกุศลเขาคิดเนื่อนาบุญของโลก เนื่อนาบุญมันได้แต่ชั่งข้าว มันได้แต่ตั้นข้าวไง สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เนื่อนมันตกอยู่กับเนื่อนาบุญนั้น”

ถ้าพระไม่มีความเข้าใจว่าเป็นคนที่ได้ เป็นคนที่ได้...มันเป็นได้แต่ชั่งข้าวไง ได้แต่ชั่งข้าว มันไม่ได้บุญ มันได้แต่วัตถุ ได้แต่ชั่งข้าว ได้แต่ของที่ว่าเป็นวัตถุนิดหน่อย แต่ผลของมันคือตั้นข้าว คือเม็ดยข้าว เจ้าของนาทำไปแล้วมันจะได้ข้าวขึ้นไป บุญกุศลมันจะฝังใจขึ้นไป เราได้สิ่งนั้นต่างหาก เราได้มากกว่าเราสละออกไป แต่เราว่าถ้ามันยังไม่ได้ มันก็ว่าเป็นการแลกเปลี่ยน

การปฏิบัติบูชามันยิ่งกว่านั้นอีก เพราะอะไร? เพราะไม่ต้องใช้วัตถุสิ่งของไป ใช้วัตถุสิ่งของ การซื้อหา การแสวงหามา มันต้องอาศัยคนอื่น ถ้าของเราไม่มี เราอยากให้อะไร? เราอยากจะทำบุญกุศลอยู่แต่เราไม่มี เราจะให้อะไร? แต่เราให้ไม่ได้ อันนั้นก็เป็นโอกาสที่มันล่วงไป

แต่การปฏิบัติบูชานี้มันกำหนดใจเมื่อไหร่จะ อยู่ที่ไหน จะอยู่บนรถในเรือ จะอยู่ในห้องนอน จะอยู่ที่ไหนบนเตียงที่ว่าเราจะก่อนนอน เรากำหนดของเราได้หมดนะ กำหนดขึ้นมามันเป็นบุญกุศลทันที บุญกุศลมันละเอียดยอ่อนเข้าไป ละเอียดยอ่อนเข้าไปจนกว่าใจมันจะสงบ พอใจมันสงบ ความพะรุ้งพะรังของใจ ความพะรุ้งพะรังของสิ่งของที่เก็บอยู่ เราเห็นอยู่ มันเป็นความพะรุ้งพะรังที่เราเห็นเลย ต้องเก็บรักษา แล้วความคิดของใจมันสะสมอยู่ มันซ้อนๆ อยู่ในหัวใจมากมายมหาศาล มันไปเก็บไว้ที่ไหน? แล้วเวลามันคิดมันคิดมาจากไหน? มันมาจากไหน?

ถ้าเอาความคิดนี้เป็นวัตถุ ไม่มีที่เก็บ ห้องนี้ไม่มีที่เก็บ บ้านเรือนที่ไหนก็ไม่มีที่เก็บ ความคิดคิดแค่รถยนต์ ๕ คันก็ไม่มีที่จอดแล้ว แค่นั้นมันก็ไม่มีที่เก็บรักษา นี่แล้วมันอยู่ที่ไหน? แล้วเราสละออกไป พยายามทำความเข้าใจเข้าไป นี่เราปฏิบัติบูชา มันถึงอุทิศส่วนกุศลได้ไง

อุทิศส่วนกุศลที่เราปฏิบัติแล้ว เรานุชาแล้ว เราต้องการทำคุณงามความดีแล้ว คนมีเจตนาดีเขาให้โอกาสทั้งหมด

นี่ก็เหมือนกัน เราทำคุณงามความดี เราปฏิบัติแล้ว แต่ใจยังไม่ถึงๆ ถ้าใจถึงนะ มันจะสุขใจมาก ความสุขเต็มของใจ ใจจะมีความสุขมาก แล้วใจนี้อุทิศส่วนกุศลไป อยากอุทิศส่วนกุศล กุศลคือความสุขใจ กุศลคือความอิ่มใจ แล้วอยากให้คนทุกๆ ไปได้ความสุขอย่างเรานี้ไง มีความสุขอย่างเรา ถ้ามีความสุขอย่างเรา นี่อุทิศอันนี้ออกไป มันจะสุขเต็มมากถ้ามีพื้นฐาน

แต่ไม่มีพื้นฐานเราก็อุทิศส่วนกุศลเหมือนกับแลกเปลี่ยนนะ ความแลกเปลี่ยนไป อุทิศส่วนกุศลไป เพราะ! เพราะเราได้สิ่งนี้มา สิ่งที่เราจะประพฤติปฏิบัติที่เราต้องได้มา เราไม่ได้สิ่งนี้มา เราจะทำอะไรมาปฏิบัติ เห็นไหม เราได้กายได้ใจมา เรื่องของภพชาตินี้เป็นเรื่องของบุญกุศลที่สร้างสมขึ้นมาให้เป็นภพชาติให้เกิดเป็นมนุษย์นี้

การเกิดเป็นมนุษย์นี้ เราถึงได้ประพฤติปฏิบัติ แล้วหัวใจที่มันมากับในมนุษย์นี้ มันถึงว่าเป็นโอกาสส่วนหนึ่งของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นเกิดเป็นชาวพุทธแล้วพบพระพุทธศาสนา แล้วพระพุทธศาสนา ครูบาอาจารย์สอนให้เรื่องการประพฤติปฏิบัติใจ คือว่าไล่ตอนเข้าไปหาไอ้เสือในหัวใจของเราใจ ไล่ตอนเข้าไปจับหัวใจของเราให้ได้ ไล่ตอนเข้าไป เราพยายามจับหัวใจ เพราะหัวใจเป็นผู้ที่เสวยสุข เสวยบุญกุศลทั้งหมด

แต่หัวใจเรายังจับใจของเราไม่ได้ เราจับใจของเราได้เราก็ไม่มีภาชนะ อย่างเขาให้ทองเรา เราจะเก็บไว้ที่ไหนกัน? ให้ทองคำเรานะ เราจะถือทองคำไว้ที่มีมือตลอดไปได้อย่างไร? เราต้องมีเก็บรักษา นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราหาใจของเราเจอ เราเจอภาชนะ ภาชนะนี้จะเก็บรักษานบุญกุศล แล้วภาชนะนี้เราเป็นคนเก็บรักษา

แต่ก่อนต้องให้ว่่านคนอื่น เห็นไหม ทำบุญกุศลนี้ต้องอาศัยเนื่อานุบุญของโลก ต้องอาศัยพระอาศัยเจ้าถึงจะได้บุญกุศล เราต้องอาศัยคนอื่นตลอดไป ขนาดทำบุญกุศลยังต้องอาศัยเขาเพื่อบุญกุศลของเรา ประพฤติปฏิบัติเข้าไปจนเห็นใจของตัวเอง มันต้องอาศัยใคร เพราะใจมันเป็นของเรา เราสามารถทำใจของเราได้ เราเคลื่อนไหวใจของเราได้ จนมันหมุนขึ้นไปเป็นปัญญาของเรา เห็นไหม นี่มันชำระกิเลสอย่างนั้น

ชำระกิเลส ทำใจสะอาดขึ้นมา ใจมันจะสะอาดขึ้นมา ความสะอาดของใจ นั้นภาชนะ แล้วพยายามสร้างมรรคผลขึ้นมา เห็นไหม ความที่เป็นภาชนะนี้มันเป็นสัมมาสมาธิ จิตตั้งมั่น จิตสงบ นี่ควรแก่การงาน งานนั้นจะเป็นประโยชน์กับการประพฤติปฏิบัติ แล้วพยายามทำขึ้นมา มันเป็นผลขึ้นมา

นั่นนะเป็นภาชนะ เป็นธรรมที่เราจะได้รับอีกส่วนหนึ่ง ธรรมอันนี้จะมาแก้กิเลส ธรรมอันนี้เป็นธรรมที่ว่าปหานกิเลสออกไปจากใจ ถ้าปหานกิเลสออกไปจากใจ หลุดออกไปจากใจ นี่อุทิสต์ส่วนกุศลให้ใคร? แล้วแต่เนี่ย อุทิสต์ส่วนกุศลให้สัตว์โลก เห็นไหม มันจะสงสารสัตว์โลกไง สงสารหัวใจของคนอื่น มันก็เป็นแบบเรา แล้วเราเห็นนะ ถ้าดวงใจดวงนั้นเห็นใจของตัวเอง แล้วทำใจของตัวเองได้เต็มหัวใจของตัวเอง แล้วใจดวงนี้มันเป็นทุกข์ยากมา ใจดวงอื่นก็เป็นอย่างนี้หมด

นี่เป็นผู้ที่อาศัยตนเองได้แล้ว ยังจะเป็นผู้ที่ว่าชี้นำบอกกล่าว เป็นผู้ที่เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้อีกมหาศาลเลย เพราะว่าใจดวงนี้สำเร็จได้ เหมือนหมอกคนหนึ่ง หมอกคนหนึ่งจบมาจะเป็นหมอรักษาคนไข้ นี่เป็นหมื่นเป็นแสนรักษาคคนไข้ได้ตลอดไป อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าหัวใจดวงนั้นสงบลง หัวใจดวงนั้นชำระกิเลสออกไปจากหัวใจได้ จะเป็นหมอบอกรักษาโรคให้กับสัตว์โลกทั้งหมดเลย

สัตว์โลกมีใจอยู่ในหัวใจ แล้วไม่เคยรู้จักใจ ไม่เคยรู้จัก แล้วใจดวงนั้นทำได้หมด ศึกษาเข้ามา ได้ความสุขของใจดวงนั้นก่อน ใจดวงนั้นจะมีความสุขมาก มีความสุขนะ มีความสุขแล้วไม่ต้องหมุนเวียนไปอีก แล้วยังเอาความสุขนั้นแจกจ่ายกับ เห็นไหม อุทิสต์ส่วนกุศลออกไป อุทิสต์ส่วนกุศล แผ่เมตตาธรรม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อีกหนึ่งขึ้นมา เป็นครูของสามโลกธาตุ เป็นครูของเทวดา เป็นครูอาจารย์ของเขา นี่เพราะอะไร? เพราะมันมีความรู้จริงเห็นจริงในหัวใจใจ แต่ถ้ามีคบอดแล้ว มันทำอะไรก็ทำยาก ถ้าทำยากเราก็หาโอกาสไม่ได้ ถ้าเราทำได้ง่าย โอกาสของเรามี ถ้าโอกาสของเรามี นี่อุทิสต์ส่วนกุศล

อุทิสต์ส่วนกุศลจากข้างนอก อุทิสต์ส่วนกุศลจากข้างใน อุทิสต์ส่วนกุศลจากหัวใจ หัวใจมันเป็นไป มันยังเห็นนะ เหมือนกับคนเป็นโรคแล้วหายจากโรค สงสารคนอื่นมาก สงสารผู้ที่ว่าต้องรักษาแบกอันนั้นไว้เป็นภาระรุงรัง แค่ง่าย เขาแสดงกิริยาออกมามันก็น่าสงสารแล้ว เพราะมันสะท้อนถึงหัวใจดวงนั้น ดวงที่แสดงออกมานั้นนะ มันต้องมีความทุกข์มันถึงได้แสดงกิริยานั้นออกมา แล้วมันสะท้อนใจไหม?

แล้วความทุกข์อย่างนี้มันเคยเกิดในหัวใจของเรา แล้วหัวใจของเรา ความสละสิ่งนั้นออกไป มันจะเป็นอย่างไร? มันก็สงสารเขาสิ สงสารเขา ถ้ามีโอกาสบอกได้มันก็บอก นี่มันสงสารเขา

คนนอนหลับ คนไม่ยอมเปิดตา คนที่หาใจไม่เจอ เห็นไหม ในศาสนาต่างๆ ตรงนี้ ยากตรงต้องทำใจให้สงบก่อน ต้องเจอภาวนาก่อน แล้วมันถึงจะเปิดภาวนาของเรายอมรับ ถ้าเขาไม่เปิดยอมรับ เราสอนไป เรียบอกไป เขาว่าคนสอนนั้นบ้า แล้วคนสอนนั้น สมบัตินี้สมบัติธรรม สมบัติประเสริฐ จะไปสอนเขา เขาว่าสมบัติบ้าไปไหนจะไปชวนให้เป็นบ้าหรือ? มันเป็นบ้าไปไม่ได้

นี่มันถึงว่าจะสอนเขาจริงๆ ก็ต้องรอให้เขาพร้อมเหมือนกัน ต้องเขาพร้อมเราจะสอนเขาได้ เขาไม่พร้อมเอาอะไรไปสอนเขา เขาไม่ยอมรับชะอย่างหนึ่ง สอนเขาไม่ได้ เห็นไหม

นี่มันถึงต้องคิด มันหลายอย่าง มันละเอียดอ่อน มันลึกซึ้งมาก มันถึงเป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าประเสริฐที่สุดในศาสนาเรา เรามีในศาสนาเรา เราเป็นชาวพุทธ นี่อุทิศส่วนกุศลจากข้างนอกก่อน แล้วจะอุทิศส่วนกุศลจากภายใน แล้วอุทิศไม่อุทิศ เรารู้อยู่ตลอดเวลาว่าเขาเป็นอย่างไร เพราะมันเกิดดับในหัวใจเราก็ก่เกิดดับในหัวใจเขาเหมือนกัน เอวัง